



סיון תשס"ז



בס"ד

"מאין לי בשר?"

פרשת בהעלותך (ע"פ שיעורו של הרב אביחי קצין)

במדבר פרק י"א

(יא) וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה בַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַעֲשָׂרִים בַּחֹדֶשׁ נִעְלָה הָעֲנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת:

(יב) וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַר סִינַי וַיִּשְׁכְּנוּ הָעֲנָן בְּמִדְבַר פָּאֲרֹן:

(יג) וַיִּסְעוּ בְּרֹאשׁוֹנָה עַל פִּי יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה:

(יד) וַיִּסַּע דָּגֵל מַחֲנֵה בְנֵי יְהוּדָה בְּרֹאשׁוֹנָה לְצַבָּאָתָם וְעַל צָבָאוֹ נִחְשׁוֹן כֹּן עַמִּינָדָב:.....

(לג) וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאָרוֹן בְּרִית יְהוָה נִסַּע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מִנוֹחָה:

(לד) וַעֲנַן יְהוָה עָלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעָם מִן הַמַּחֲנֶה:

>(לה) וַיְהִי בְנִסְעַת הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה יְהוָה וַיַּצֵּצוּ אֲיָבַיִךְ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךְ מִפְּנֵיךְ:

(לו) וּבִנְחָה יֹאמֶר שׁוּבָה יְהוָה רַבּוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל: <

מיד כשמגיעים בני"י לחניה הראשונה מתחילות התלונות....

נרצה להתבונן היטב בפרשת התלונות ולשאול כמה שאלות ומתוכן להבין את משמעות התלונות ועניינן.

א. אם מתבוננים היטב בפסוקים מגלים שלפעמים כשאיינו קוראים היטב נדמה לנו שמדובר בתלונה אחת: בשר. אבל עיון מדוקדק מגלה שפסוקים א – ג' עוסקים בטענה שונה ממה שמתואר בהמשך. ואם כך מהי מהות התלונה הראשונה?

ב. מה פירוש המילה "מתאוננים"? לא מתלוננים?

ג. מדוע התלונה כה חריפה עד שהעונש כה קשה: "ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה"?

1. במדבר פרק יא

(א) וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֻנְנִים רַע בְּאָזְנֵי ה' וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַר אִפּוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמַּחֲנֶה:

(ב) וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:

(ג) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא תִבְעָרָה כִּי בָעָרָה בָּם אֵשׁ ה':

ד. מה משמעות הביטוי "התאוו תאוה" למה לא כתוב "התאוו לבשר"?

ה. "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנינם" ועל כך שתי שאלות: האחת בספרי (מקור 3) הלא תבן לא היו נותנים להם בחינם, אם כך איך יתכן שבשר היה בחינם? (נניח כרגע לתשובה בספרי)ו. הטענה מי יאכילנו בשר נדמית כטענה שקרית והלא היה להם בשר גם בצאתם וגם בכניסתם לארץ (דבר ששולל את הטענה שהיה ונגמר) עיי' רש"י מקור 4 ולכן רש"י טוען שהיתה זו עלילה. בהמשך נלך בכיוון נוסף.

כנגד טענתם מעידה התורה על יתרונותיו של המן.

(ד) וְהַאֲסִפְסֹף אֶשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הַתְּאוּוֹ תְּאוּוֹ וַיִּשְׁבּוּ וַיִּכְפוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר:

(ה) זְכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנִיָּם אֶת הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבֻטָּחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבְּצָלִים וְאֶת הַשּׁוּמִים:

(ו) וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יְבֹשָׁה אֵין כָּל בְּלִתֵּי אֵל הַמָּן עֵינֵינוּ:

(ז) וְהַמָּן כְּזָרַע גֹּד הוּא וְעֵינוּ כְּעֵין הַבְּדֹלַח:

(ח) שְׂטוּי הָעָם וְלִקְטוּ וְטָחְנוּ בְּרַחֲמֵים אוֹ דָכוּ בַמִּדְבָּרָה וּבְשָׁלוּ בַפְּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן:

(ט) וּבִרְדַּת הַטֵּל עַל הַמַּחֲנֶה לִלְחָה יָרַד הַמָּן עָלָיו:

ז. בהמשך שומע משה את העם בוכה למשפחותיו. מה משמעה של בכיה זו – "קיטור משפחתי" רש"י אכן מפרש כך בפירוש ראשון. (מקור 5).

אולם רש"י מביא פירוש נוסף שאין מילה זו תיאור אופן אלא מושא תלונותם. מתלוננים על עסקי עריות. מה הקשר לפי זה לתלונה הקודמת התלוננו בתחילה על בשר ומה פתאום עכשיו מתלוננים על עריות.

(ו) וישמע משה את העם בכה למשפחותיו איש לפתח אהלו ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע:

ח. משה מגיב בפסוקים הבאים. ואז הוא אומר (פס' י"ג) מאין לי בשר. מה פשר השאלה, הקב"ה מספק כל דבר, הוא "קצין אפסנאות ראשי" הוא יספק את הבשר. המאמין הגדול משה שואל מאין אשיג בשר?

ט. מדוע משה מגיב "הרגני נא..." מה כל כך נורא בכך עד שזו התגובה?

(יא) ויאמר משה אל ה' למה הרעת לעבדך ולמה לא מציתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי: (יב) האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו פי תאמר אלי שאהו בחיקך באשר ישא האמן את הינק על האדמה אשר נשבעת לאבותיו:

(יג) מאין לי בשר לתת לכל העם הזה פי יבפו עלי לאמר תנה לנו בשר ונאכלה:

(יד) לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה פי כבד ממני:

(טו) ואם ככה את עשה לי הרגני נא הרג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי: פ

י. הקב"ה מוצא פתרון. ממנים לו "ועדה מייעצת" מה משמעות הפתרון הזה? האמנם זה פתרון ארגוני?

2. במדבר פרק יא

(כד) ויצא משה וידבר אל העם את דברי ה' ויאסוף שבעים איש מזקני העם ויעמד אתם סביבת האהל: (כה) ויחד ה' בענן וידבר אליו ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים ויהי פנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו:

3. ספרי במדבר פיסקא פז ד"ה (פז) זכרנו

(פז) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, וכי יש בענין שהיו המצריים נותנים להם דגים בחנם והלא כבר נאמר ועתה לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם (שמות ה יח) אם תבן לא היו נותנים להם בחנם ודגים היו נותנים להם בחנם ומה אני אומר חנם, חנם מן המצוות.

4. רש"י במדבר פרק יא

מי יאכלנו בשר - וכי לא היה להם בשר, והלא כבר נאמר (שמות יב, לח) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו'. ואם תאמר אכלום, והלא בכניסתם לארץ נאמר (במדבר לב, א) ומקנה רב היה לבני ראובן וגו', אלא שמבקשים עלילה:

5. רש"י במדבר פרק יא

(י) בכה למשפחותיו - משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי. ורבותינו אמרו למשפחותיו על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם:

בכדי להבין מה קורה כאן, נתחיל בשני הפסוקים שקדמו למתאוננים:

"שלושה ספרים בספר אחד" - כך טוענים חז"ל ביחס לספר במדבר! וכאילו אין די בכך, אחד משלושה ספרים אלו מכיל רק שני פסוקים: "ויהי בנס' ע האר'ך..." (י, לה-לו). האם ניתן להתייחס לשני פסוקים כאל ספר?! כדי להשיב על שאלה זו, עלינו לנתח את ספר במדבר.

ספר במדבר מתאר את מסע בני ישראל לארץ כנען. לתיאור זה שני חלקים עיקריים:

1. פרקים א' עד י': ההכנות למסע.

2. פרקים י"א עד ל"ו: המסע עצמו (ואירועי הדרך).

שני פסוקי "ויהי בנסע הארן..." החותמים את פרק י', מפרידים, אם כן, בין שני חלקי הספר. אין די אפוא להסביר מדוע מופרדים פסוקים אלו משאר הספר; יש להסביר גם מדוע הגדירו אותם חז"ל כספר בפני עצמו. לשם כך יש לבחון מה ראוי היה שיתרחש בספר במדבר ומה התרחש בפועל.

תקוות גדולות

כבר בספר בראשית קבע הקב"ה את תכניתו שבני ישראל יהיו עמו המיוחד בארץ המובטחת. כדי ששיגו מטרה זו גאל אותם הקב"ה ממצרים ונתן להם את התורה.

לאחר שובו של משה עם הלוחות הראשונים, היה העם אמור להכנס מיד לארץ ולהקים את בית המקדש בירושלים, כש"שבט לוי" הוא הבכורות המייצגים את כל העם.

ואז חוטאים העם בחטא העגל.... והתוכנית משתנה.

עכשיו הם יקימו את המשכן (המקדש הזמני), יכנסו איתו לארץ עם הלויים במקום הבכורות, ותוכנית ההקמה של בית המקדש תדחה.....

ספר במדבר פותח בתיאור המחנה, שבמרכזו עומד המשכן. לתיאור זה משמעות רבה, שכן **שיבת השכינה למחנה משקפת את הכפרה על חטא העגל**. תקוותו של הקב"ה היא שבני ישראל מוכנים סוף סוף להמשיך במסעם מהר סיני לארץ המובטחת.

ניתן, אם כן, להבין מדוע נחשבים עשרת פרקיו הראשונים של ספר במדבר (ספר א') לספר אחד. הם דנים בנושא אחד: הכנת בני ישראל, טכנית ורוחנית, למסע. למשל:

- המשכן ממוקם במרכז המחנה (א'-ה').
- הנשיאים משתתפים בחנוכת המשכן (ז').
- בני שבט לוי מתמנים להנהגה הרוחנית (ח').
- העם כולו מתכנס ומקריב את קרבן הפסח (ט').
- שולחים את הזב והמצורע מחוץ למחנה

בדומה לכך, ניתן להתייחס לפרקים י"א-כ"ו (ספר ג') כאל ספר נפרד מכיוון שהם מסבירים מדוע לא נכנסו בני ישראל לארץ מיד. אך מדוע מוגדרים שני הפסוקים האמצעיים (ספר ב') - המהווים מחיצה בלבד - אף הם כספר?

ניתן להציע שספר ב' הוא הרבה יותר מסתם מחיצה, משום ששני פסוקיו מתארים את האופן שבו **אמורים** היו בני ישראל לנסוע לארץ (השווה שמות כ"ג, כ-כז). למרות קוצרו, מייצג ספר ב' את המסע **האידיאלי** - את מה שאמור היה לקרות.

בהפרדת פסוקים אלה בשתי נו"נים הפוכות מדגישה התורה את הטרגדיה של ספר במדבר.

לאחר ספר א' - הכנות בני ישראל למסע - מובאות **שתי גרסות של המסע עצמן**:

- ספר ב' - **המסע האידיאלי (שני פסוקים)**.
- 3. ספר ג' - **המסע כפי שהיה במציאות (שאר הספר)**.

רש"י מסביר, שה"ספר האמצעי" נועד להפריד בין פורעניות. **מה הם הפורעניות?**

רש"י על במדבר פרק י פסוק לה

(לה) ויהי בנסע הארץ - עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין **פורעניות לפורעניות** וכו' כדאיתא בכל כתבי הקדש (שבת קטז):

מה הייתה הבעיה?

מה הייתה, אם כן, הבעיה? מה הוביל לחטאי המתאוננים, המתאווים, המרגלים וכו'?

חז"ל רומזים לכך בדבריהם על הפסוק (הכתוב בדיוק לפני "ויהי בנסע הארץ...") המתאר את נסיעת בני ישראל מהר סיני: "ויסעו מהר ה'..." (ראה י', לג-לד).

רמב"ן מפרש:

כתינוק הבורח מבית הספר.

רמב"ן מתאר את התקופה שבה חנו בני ישראל בהר סיני כשנת לימודים. בני ישראל למדו את מצוות ה' בהר סיני, אולם דומה שלא הפנימו את רוחן. העם ציפה לעזיבת הר סיני הרבה יותר משציפה לכניסה לארץ כנען.

מבחינה טכנית היו בני ישראל מוכנים למסע - אך לא מבחינה רוחנית.

את מי ניתן להאשים? ברור שבראש ובראשונה את העם עצמו. אך אם נמשיך בקו שמתווה רמב"ן במשל נצטרך גם לשקול את הטלת חלק מהאחריות על המורה - משה. כעת נראה כי ייתכן שספר במדבר רומז גם לאפשרות זו.

האם 'נמאס' למשה?

ראשית, שימו לב למחאת משה כלפי הקב"ה בתגובה לתלונות בני ישראל על טעם המן:

"ויאמר משה אל ה': למה הרעת לעבדך ולמה לא מצאתי חן בעיניך, לשום את משא כל העם הזה עלי. האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי תאמר אלי שאהו בחיקך... לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה, כי כבד ממני. ואם ככה את עשה לי הרגני נא הרג..." (י"א, יא-טו).

בניגוד למשה רבנו שאנו מכירים מספר שמות, אשר מגן תמיד על בני ישראל החוטאים, מעדיף משה של ספר במדבר למות ולא להנהיגם.

שימו לב למקבילות המדגישות ניגוד זה:

"למה הרעת לעבדך..." (במדבר י"א, יא). - "למה הרעתה לעם הזה..." (שמות ה', כב).

"למה לא מצאתי חן בעיניך..." (במדבר י"א, יא). - "ועתה אם מצאתי חן בעיניך..." (ראה שמות ל"ג, יג, טו!).

"ואם ככה את עשה לי הרגני נא הרג..." (במדבר י"א, טו). - "ועתה אם תשא את חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות ל"ב, לב).

שימו לב לאירוניה: לאחר חטא העגל מוכן משה למות כדי להציל את העם, בעוד שבספר במדבר הוא מעדיף למות מאשר להנהיג את העם!

בספר שמות התאמץ משה להגן על בני ישראל, ואילו עתה - נראה שנואש [רש"י לבמדבר י"א, כח מביא את הסברו של הספרי כי אלדד ומדד נתנבאו שמשה ימות ויהושע יכניס את ישראל לארץ. ייתכן שמדרש זה רומז שכישלון הנהגתו של משה התחיל כבר בסיפור המתאוים, ולא בחטא מי מריבה].

קדוש מכדי להנהיג

אפשר שהניגוד בין תגובת משה בחטא העגל לבין תגובתו בסיפור המתאוים נובע מהמניע העומד מאחורי כל אחד מהחטאים.

חטא העגל, למרות חומרתו, נבע מרצונם המוטעה של בני ישראל למלא את הריק הרוחני שיצר העדרו של משה רבנו. חטא המתאוים, לעומת זאת, היה גשמי לחלוטין - תאוה בלתי-מרוסנת לאוכל.

משה רבנו היה נכון לקבל עליו את האתגר החינוכי שהציב בפניו חטא העגל: להחזיר את הרצון הרוחני, שתועל לאפיקים שליליים, אל דרך הישר. אולם אל מול חטא המתאוים הוא מתייאש. משה איננו מסוגל להבין כיצד יכולה אומה שישבה שנה תמימה בהר סיני לשקוע כל כולה בתאוה גשמית כל כך. למשה חסרים הכלים החינוכיים לטפל בהתנהגות כזו.

נתחיל בפירוש המילה מתאוננים. בספרי מצאנו שלושה פירושים:

הראשון הוא מלשון עלילה מחשבת עוול דבר שאינו.

השני (כמעט לקוח מהעברית המודרנית) מתלהמים. או בלשון הנצי"ב מכים בשבט פיהם, מה שנקרא היום אלימות מילולית.

השלישי שעושים עצמם כאילו הם אבלים (לכן גם במתפעל מתאוננים)

6. ספרי במדבר פסקא פה ד"ה כמתאוננים, אין

כמתאוננים, אין מתאוננים אלא מתרעמים מבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום שכן הוא אומר ביורם בן אחאב כי אך דעו נא וראו כי מתאנה הוא לי (מלכים ב' ה ז) וכן הוא אומר בשמשון כי תואנה הוא מבקש מפלשתים (שופטים יד ד)

ר' אליעזר אומר אין כמתאוננים אלא כמתלהמים וכן הוא אומר דברי נרגן כמתלהמים (משלי כו כב) וכן הוא אומר ותרגנו באהליכם (דברים א כז) והם היו כמתלהמים אבל סכין ירדה מן השמים ובקעה את כריסם שנאמי והם ירדו חדרי בטן (משלי כו כב)

ר' יהודה אומר אין כמתאוננים אלא כמדוים את עצמם שנאמר לא אכלתי באוני ממנו (דברים כו יד).

7. עמק הנצי"ב - הנצי"ב מולוז'ין

אלא כמתלהמים: שמכים בכח שבט פיהם, ו"מתלהמים", הוא מלשון מהלומות. ונהפכו אותיות השורש דשם הכאה בכח יד, וכאן מיירי בכח פה.

...והעניין שהיכו את משה בשבט פיהם על שהוציאם מארץ מצרים, **ובאו בעזות מצח לעמוד כנגדו**.

הספרי גם מפרש את הביטוי "**באזני ה'**" שלא רצו להתלונם בשקט, אלא זו היתה כוונתם. אולם עדיין לא למדנו מה היתה תוכן התלונה.

8. ספרי במדבר פסוק ד'ה באזני ה'

באזני ה', **מלמד שהיו ישראל מתכוונים להשמיע את המקום** היה ר' שמעון אומר משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מקלל את המלך היה המלך עובר אמרו לו **שתוק שלא ישמע המלך** אמר להם **מי יאמר לכם שלא היתה כוונתי כי אם להשמיעו** אף ישראל מתכוונים להשמיע למקום.

ה"משך חכמה" טוען שעל מנת להבין את תוכן התלונה עלינו להבין את הסדר הכרונולוגי של ספר במדבר. כידוע תחילתו של ספר במדבר לא לפי הסדר נאמרה.

פרק א' התחיל בר"ח אייר

9. במדבר פרק א

(א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:
(ב) שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתֵם לְבֵית אֲבֹתְכֶם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגֻלְתְּכֶם:

ואילו פרק ט' עוסק בחודש ניסן, קודם לכן. עיי גם רש"י (11)

10. במדבר פרק ט

(א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר:
(ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֵדוֹ:
(ג) בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרֵבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֵדוֹ כְּכֹל חֻקֹּתָיו וְכַכֵּל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ:
(ד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח:
(ה) וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ בֵּין הָעֲרֵבִים בְּמִדְבַר סִינַי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
(ו) וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנַפְשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפְנֵי אֶהֱרֹן בַּיּוֹם הַהוּא:

11. רש"י במדבר פרק ט

בחדש הראשון - פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר, למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה. ולמה לא פתח בזו, מפני שהוא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד:

וממילא טוען המשך חכמה יש לראות את הפרק שלנו עם הפרשיות שבראש הספר, ולא לראותו כתוצאה מפרשת הטמאים לנפש שבפסח שני.

12. משך חכמה במדבר פרק יא פסוק א

(א) ויהי העם כמתאננים רע בעיני ד' - הענין, כי כבר אמרו חז"ל (ספרי) (ט-א) כי אין מוקדם ומאוחר בתורה, ופרשה של טמאים בר"ח ניסן נאמרה, ופרשה של ראש הספר באייר, וצוה לפקוד ישראל והלויים (פרקים א - ד) ולעשות דגלים ולהניף הלויים (פרק ח'), ואח"כ נסעו ממדבר סיני ובאו בפארן (פרק י'), ולזה **התחילו העם להתאונן על הלקח מאתם העבודה ונתנה ללויים**.
אולם זה חטא גדול, שלא הבינו איך יוגדל עונם בעון העגל, ואיך הובדלו הלויים בקדוש השם, וישמע ד' ויחר אפו ותבער במ אש ד' [וכמו שנשרפו ר"ן איש המתלוננים על הכהונה]

וממילא תלונתם קשורה להחלפת הבכורים בלויים. ועל זה התלוננו. אולי זו הפעם הראשונה, בזמן פרוק המשכן ונשיאתו, שבנ"י מפנימים שהבכורות באמת לקחו להם את התפקיד. (אגב ההחלפה הזו היתה שינוי משמעותי. אם בתחילה היתה פרוסה "קבוצת" עובדי ה' בכל העם. עכשיו פתאום יש רק לויים)

ובזה יובן גם העונש שכן העונש של יציאת אש מזכירה **את העונש אחרי תלונת בני קורח על בחירת הלויים** (13). שכן שני הענינים דומים.

חומרת העונש היא כי בעצם בתלונתם זו הם מוכיחים שלא הבינו את חומרת החטא של מעשה העגל.

13. במדבר פרק טז

(לד) וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סָבִיב־תִּיהֶם נָסוּ לְקָלָם כִּי אָמְרוּ פֶן תִּבְלַעְנוּ הָאָרֶץ:
(לה) **ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת**: פ

נמשיך אל התלונה השניה של המתאווים תאוה:

גם כאן יש הסבר מעניין של ה"משך חכמה" (מקור 14)

14. משך חכמה במדבר פרק יא פסוק ד

(ד) התאוו תאוה - פירוש אף שהיה להם בקר וצאן, בכ"ז הא נאסרה בשר תאוה, והיה צריך להביאם לאהל מועד עם כל תיקון הקרבנות, והם התאוו תאוה כו' את הדגה אשר נאכל במצרים חינם בלא מצות, וכעת אין רק בשר ובאלף מצות ואין כדאי על זה הטורח. ודו"ק. וירמוז כי דג כולו היתר ואף דמו, כדתנן כריתות פרק דם שחיטה (דף כא). יעו"ש. מקורות 15-17.

ויתכן עוד כי המן היה הולך בזכות משה (תענית ט), והוא לחם אבירים (תהלים עח, כה). שמלאכי השרת אוכלים אותו (יומא עה:), מזון רוחני כמעט בלתי ממש, מקורות 18-19.

והנה בכל הצמחים יש כח החיוני והצומח, אבל כח המתאוה אין בהם לבד בהחי, ולכן ע"ה אסור לאכול בשר (פסחים מט:), כיון שיגביר כח המתאוה, ואין בו תורה להתאפק על תאוותו, וכמו שאמרו (קדושין ל:): בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין, ולכן התאוו תאוה, שיהא להם תאוה, וחשבו, שבשביל שאין להם בשר ואוכלים דוממים שאין בהם כח התאוה, כי אפילו בצמחים אמרו דקל זה מתאוה לתמרה שביריחו (בראשית רבה ר"פ מא), משא"כ במן, ולכן רצו לאכול בשר חי, שיש בו כח התאוה להגביר תאוותם. ולכן דרשו (שבת קל, ספרי יא-ג) שפיר בוכה למשפחותיו על עסקי עריות הנאסר להן.

לכן משה רבינו, ששב אחר מתן תורה להיות איש אלקים מלאך רוחני בכל אומץ כחו ותמימות אבריו [וכמו שפסלו בעלי מומין בסנהדרין (דף יז) מאתך הדומים לך] וליחו החזק, פירש מאשה (שבת פז), שהיה חסר ממנו כחות המתאווים לגשם, לכן בא בסבתו המן, שהוא מזון שאין בו כח מתאוה. ולזה היה אומר מאין לי בשר, שבשר אינו יכול לבוא בזכותי.

ולכן אמר השי"ת כי יאציל את רוחו על שבעים זקנים ובאמצעותם תהיה חופף ההנהגה האלקית על ישראל, והמה אך אדם סלה, כי המה אינם פרושים מנשותיהם, ויש להם כחות המתאווים, אם המה יקדישו כחותיהם עד כי יהיו ראויים להיות משכן האלקי עליהם ובאמצעותם תבוא הרוח, אז יהיה בשר, שהוא מן החי, שיש בו כח המתאוה, ולכך יצא הקצף והיה לזרא, אבל ע"י משה לבדו לא היה בשר רק מן.

שבעים הזקנים

יש לשים לב להבדל בולט בין מינוי הזקנים בפרשתנו לבין מינוי השופטים בפרשת יתרו: הקב"ה ציווה על משה לבחור שבעים מנהיגים, אולם התכונות שנדרשו ממנהיגים אלו שונות באופן קוטבי מהתכונות שנדרשו מהמנהיגים שבחר משה בפרשת יתרו. השופטים שנבחרו בעצת יתרו נבחרו על פי תכונותיהם המקצועיות: יושר, שנאת בצע וכו'. לעומת זאת, משבעים הזקנים לא נדרשו תכונות אלו, אלא רק שיהיו מ"זקני העם ושוטרים". משה לא בחר שבעים אנשים הראויים להיות מנהיגים, אלא שבעים זקנים המתפקדים בפועל כמנהיגים.

משמעות השינוי שחל בקריטריונים הנדרשים להנהגה היא מהותית: במקום שהקב"ה יבחר באנשים המתאימים להנהיג (ואז הם יהיו רוחניים כמו משה), משה בוחר באנשים שהעם בחר בהם להנהיג אותו, והקב"ה מאציל את רוחו על נבחריו העם. התורה קישרה בין פרשת השליו לפרשת שבעים הזקנים, כדי להדגיש את ההקבלה בין שתי הפרשיות: המן הוחלף בשליו, והשופטים הוחלפו בזקנים. העם אינו מעוניין במנהיגות רוחנית אלא במנהיגות טבעית, כשם שהוא אינו מעוניין במן היורד באופן פלאי אלא בשליו היורד באופן טבעי, וכל אחד אוסף ממנו כפי כוחו.

כדי להבין את הדבר עלינו להבין מושג שנקרא "בשר תאוה" עיינו מקורות 15-17. כשהיו בני ישראל במדבר לא היו רשאים לשחוט בשר "סתם כך". היה עליהם להביא את הבשר כקרבן שלמים למשכן ואז היו רשאים לאכול מבשרו. כשנכנסים לארץ ישראל וירחק המקום, קשה להגיע לבית המקדש, התיר הקב"ה בשר תאוה.

15. דברים פרק יב

(כ) פי ירחיב ה' אלהיך את גבולך בארץ דבר לך ואמרת אכלה בשר פי תאנה נפשך לאכל בשר בכל אנת נפשך תאכל בשר: (כא) פי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם ונבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך בארץ צויתך ואכלת בשעריך בכל אנת נפשך:

16. תלמוד בבלי מסכת חולין דף טז עמוד ב

רבי ישמעאל היא, דתניא: +דברים י"ב+ כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אוכלה בשר וגו' - ר' ישמעאל אומר: לא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תאוה, שבתחלה נאסר להם בשר תאוה, משנכנסו לארץ הותר להם בשר תאוה

17. רש"י מסכת חולין דף טז עמוד ב

להתיר להם בשר תאווה - **כשיבואו לארץ יוכלו לאכול בשר לתאווה בלא שום הקרבה**.
 שמתחלה - **כשהיו במדבר** משהוקם המשכן.
 נאסר להם בשר תאווה - **שאינו יכולין לאכול אלא בשר שלמים** ואם היו שוחטין בלא קרבן היו עושים כרת
 כדכתיב (ויקרא יז) ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו'.
 נכנסו לארץ - **נרחקו מן המזבח**.

לכן זו היתה תלונתם של ישראל.
 אנחנו לא רוצים לאכול בשר אחרי שאנחנו עומדים בתור למשכן עם "אלף מצוות", שם במצרים אכלנו חינם -
 חינם מן המצוות. (מקור 3) בלי כל הפרוצדורה המסובכת הזאת.
 לכן הזכירו דווקא דגים, כי שם מותר לאכול הכל בלי שחיטה.
 ולכן התלוננו על המן.
 המן הוא מאכל שמימי. - לחם שמלאכי השרת אוכלים אותו כדברי חז"ל (מקור 18)

18. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עה עמוד ב

תנו רבנן: +תהלים עח+ **לחם אבירים** אכל איש - **לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו**, דברי רבי עקיבא.
 וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל אמר להם: צאו ואמרו לו לעקיבא: עקיבא טעית! וכי מלאכי השרת אוכלין
 לחם? והלא כבר נאמר +דברים ט+ לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי אלא מה אני מקיים אבירים - **לחם שנבלע**
במאתים וארבעים ושמונה אבירים.

המאכל הזה הוא בזכותו של משה (מקור 19) **ומשה פרש מן האישה**. הוא מן הסתם מוליך אותנו למצב שבו
 אנחנו נאלצים לדכא את תאוותינו. ולכן עושים שני דברים **לא נותנים לנו בשר ורוצים שנפרוש מנשותינו** כמשה
 ("למשפחותיו").
 (עיינו במקור שעם הארץ אין ראוי שיאכל בשר, כי אין לו את התורה שתאזן אותו. כי הבשר מעורר תאוה).
 בני ישראל אומרים אנחנו רוצים להתאוות תאוה, לא לחיות חיים של מלאכים.

19. תלמוד בבלי מסכת תענית דף ט עמוד א

ורבי יוסי ברבי יהודה אומר: **שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל**, אלו הן: משה, ואהרן, ומרים. **ושלש מתנות**
טובות ניתנו על ידם, ואלו הן: באר, וענן, ומן. **באר - בזכות מרים**, עמוד ענן - **בזכות אהרן**, **מן - בזכות משה**.

20. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מ'ט עמוד ב'

תניא, רבי אומר: **עם הארץ אסור לאכול בשר** (בהמה) שנאמר +ויקרא יא+ זאת תורת הבהמה והעוף כל העוסק
בתורה - מותר לאכול בשר בהמה ועוף, וכל שאינו עוסק בתורה - אסור לאכול בשר בהמה ועוף.

משה עונה על זה מאין לי בשר? אני אינני מסוגל להביא להם בשר, זה צריך להיות מישהו אחר.
 ולכן מוסיפים 70 זקנים. כי הם לא פירשו מנשותיהם. הם יהוו להם דוגמה למי שמסוגל לחבר רוח עם בשר.
 בזכותם יהיה בשר.
 עכשיו כבר תוכלו לחבר רוח עם בשר.

המשך חכמה מוסיף גם פן נוסף: בני התלוננו על התהליך של החלפת הבכורים.
 מצב זה יוצר מצב של "אליטה רוחנית" של שבט לוי ולי שאינני משבט לוי אין סיכוי להתעלות מבחינה רוחנית.
ואז רק מי שמזדכך ועוזב את הבשר יזכה להתעלות רוחנית.

הפתרון הוא ע"י שבעים איש, הפרוסים בכל שבטי ישראל, שהם כאלו שאינם פרושים מן האישה.
וממילא יש עכשיו דוגמא מוחשית של מנהיגים בעלי רוח קודש, שאינם רוחניים כמשה, וכל אחד - אם יתאמץ
- יכול להתעלות למדרגתם.

21. משך חכמה במדבר פרק יא פסוק טז

(טז) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל - יתכן, כי כאשר הבדיל השי"ת בני אהרן ושבט הלוי לעבודתו, היו
 מהאומרים, אחרי אשר אנו רחוקים משלמות מופלגת, דביקות באלקות, למה נזדכך אותנו בפרישות מבשר
 ומתאוות הבשריי, כיון שאין לנו יתרון מזולתנו (אין לנו סיכוי), לכן היה מהתחבולה האלקית לעשות שבעים
 אנשים מזקני ישראל מעון לשכינת השי"ת, וכל אחד מישראל אשר שאר רוח לו ומתנהג בפרישות ובהתבודדות
 ראוי לזה, לכן יבדלו מן התאוות, כי כולם יתאוו להשגחה המופלגה והכבוד האמיתי. ואולי הוא ע"ד שמתוך
 שלא לשמה בא לשמה (פסחים נ:). ודו"ק.

לכן התשובה לבני ישראל היא, עכשיו כבר אין סתירה. עכשיו אפשר לחבר גם רוח וגם בשר.

לאחר מינוי הזקנים, נותן ה' לעם שליו כפי שהבטיח "עדחודש ימים"...
השליו נועד להחליף את המזון הרוחני, המן, שהעם לא חפץ בו, בשליו שהוא אוכל גשמי – בשר – שאינו זקוק לשחיטה (כמו הדגים)..
 למרות שה' הבטיח, מי שאוכל מת.
 למה, מה החטא?

במדבר המשך פרק י"א

(ל) וַיֹּאסֹף מֹשֶׁה אֶל הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:
 (לא) וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת יְהוָה וַיִּגְזוּ שְׁלֹיִם מִן הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה כְּדָרְךְ יוֹם כֹּה וּכְדָרְךְ יוֹם כֹּה סָבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֻמָּתִים עַל פְּנֵי הָאָרֶץ:
 (לב) וַיִּקֶם הָעָם בַּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמַּחֲרָת וַיֹּאסִּפוּ אֶת הַשָּׁלוֹ הַמִּמְעִיט אֲסָף עֲשָׂרָה תַמָּרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׂטוֹחַ סָבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:
 (לג) הַבָּשָׂר עוֹדֵנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרָם יִכְרַת וְאֵף יְהוָה חָרָה בָּעָם וַיִּךְ יְהוָה בָּעָם מִכָּה רַבָּה מְאֹד:

המשך חוכמה: "ולכך יצא הקצף והיה לזרא...."

הרב מאיר שפיגלמן משיבת הר עציון מסביר:

הבעיה היתה שבני ישראל אספו את השליו, וביטאו בכך שהם אינם מעוניינים לקבל יום יום בשר מהקב"ה. התורה מדגישה נקודה זו בכך שהיא מספרת שבני ישראל אספו את השליו במשך יום, לילה ויום. תקופה זו - שני ימים ולילה אחד - מקבילה לתקופת אכילת השלמים, אך בעוד אכילת השלמים מהווים **כריתת ברית עם הקב"ה** - בני ישראל אספו את השליו, ולא אכלו אותו מייד, ובכך הפכו אותו ל"**נותר**" (מבחינה רעיונית, כמובן) **ופיגלו בברית עם הקב"ה**.